

Агресията сред малолетните и непълнолетните- болестта на обществото

Мария Матеева¹

Настоящата статия е фокусирана върху анализ на агресията сред малолетните и непълнолетните лица, резултираща в ескалиране на детската престъпност. Анализът е базиран върху основните причини, водещи до изостряне на агресията в това поколение. В обществото се наблюдават негативни промени, изразени в нарастване на жестокостта при децата. Настоящата статия показва различни характеристики на девиантно поведение при децата като своеобразен социален феномен, като се изследват нейните проявления в училищна среда. Децата в училищна възраст могат да се окажат рискова група за обществото, тъй като склонните към насилие деца обикновено израстват в семейства, където деструктивната агресия е в основата на взаимоотношенията между членовете на семейството. Високите социални изисквания и ежедневно динамиката изострят отношенията между поколенията и стават причина за нарастване на агресията, а оттам и за престъпността при младите хора.

Ключови думи: адаптация, социализация, агресия, Наказателен кодекс, СПИ-социално-педагогически интернати, ВУИ-възпитателни училища-интернат, детска престъпност.

В съвременните условия децата са изправени пред изискването да показват зрелост и отговорност, които са характерни за по-късен етап от развитието им, като това често пъти изостря отношенията между поколенията и става причина за нарастване на агресивността. Детската престъпност е своеобразен социално-правен феномен, който представлява непреходен интерес както за изследователите, така и за цялото общество. Динамиката ѝ е показателна за неговото състояние и за бъдещото му развитие, което до голяма степен зависи от социалната активност на младото поколение. Затова противодействието на правонарушенията, извършвани от деца, е приоритетна задача на всички институции, работещи с подрастващи. Целта на

---

¹ Мария Матеева е докторант към катедра „Социология“, Философски факултет, Югозападен университет „Неофит Рилски“.

настоящата статия е да се покажат факторите за проява на агресивно поведение, както и да се посочи какво подхранва „девиантното“ поведение. За престъпност при децата може да се говори с известна условност поради типичните за детството невинност, непоктвареност и незрялост, включително по отношение на криминалната мотивация. Това важи главно за малолетните и в по-малка степен за непълнолетните. От началото на 90-те години на ХХ век детската престъпност бележи неблагоприятно развитие. Най-общо тя се изразява в снижаване на възрастта на правонарушителите и увеличаване на техния брой главно във възрастовата група 12-15 г. (Белова, 2009:13). Отбелязват се и негативни промени, свързани с нарастване на жестокостта и користта при децата. Корените на детската престъпност се търсят във вътрешни и/или външни за извършителите стимули. За да обяснят криминалното поведение, изследователите най-често се опитват да намерят определени пропорции и начини на взаимодействие между едните и другите. Към вътрешните стимули се причисляват вродени биологични и психични особености, които лежат в основата на агресивност, жестокост или опасно лекомислие поради неспособност за адекватна оценка на ситуацията.

Ще представя няколко базови понятия, които представляват отправни точки на анализа.

1. Агресия:

Агресията и автоагресията съпътстват развитието на индивида от раждането до края на живота му. Идва от латинската дума *aggresio*, което означава „нападение“, „пристъп“. В психологическия речник четем следното определение на термина: „Агресия-това е мотивирано деструктивно поведение, противоречащо на нормите и правилата за живот на хората в обществото, нанасящо вреда на обекта на нападение (одушевени и неодушевени), причиняващо физически и морален ущърб на хората или предизвикващо у тях психологически дискомфорт (отрицателни преживявания, състояние на напрежение, страх, потиснатост и т.н.). Това определение се приема и от Л.Юрганова. В същото време трябва да отбележим, че агресията е форма на поведение на личността. Тя е преди всичко отражение на вътрешния дискомфорт, неумение да се реагира адекватно на произтичащите наоколо събития. Агресията е поведение (индивидуално или колективно), насочено или към нанасяне на физическа или психологическа вреда или ущърб, или към унищожаване на друг човек или група от хора. (Йорданка, 2016) Подсъзнателната склонност към агресия и разрушение се овладява и неутрализира, като се изразява в социално приемливи форми. Въображаемата агресия е една от формите на

агресия. Има някои данни, свидетелстващи, че извършването на агресия във въображението може да подобри самочувствието на хората и дори да доведе до временно намаляване на агресивността. Откритият акт на агресия намалява ли потребността от нова агресия? Не. Всъщност голяма част от данните дори сочат точно обратното — т. е. наскърбяването или нараняването на друг човек засилва отрицателните чувства на нападателя към жертвата и в бъдеще може да доведе до по-силна агресия. С други думи, изразяването на агресивността не потиска склонността към агресия, а, напротив, засилва я.

Това сублимиране прави индивида социално вградим, въпреки че деструктивните компоненти на психиката продължават да съществуват. Най-подходящото място за изявата на тази стаявана агресия се оказват коридорите в училище. Децата се явяват едновременно като насилници и жертви. Това подсказва проблем в адаптацията.

2. Адаптация и социализация

Адаптацията е процес, чрез който индивидът се приспособява към социалната среда. Това е усвояването на социален опит, роли и модели на поведение от индивида, без които той не може да стане пълноправен член на своята общност или социална група. Това е процес на овладяване и асимилиране на ценности, социални норми, нагласи, модели на поведение, необходими за успешното функциониране на дадено общество. Същността на процеса е трансформиране на биологичната природа в социална, т.е. формирането на личността. В този процес индивидът преминава през две фази: социална адаптация (приспособяване на индивида към определени социално-икономически условия, действащи като среда за неговата жизнена дейност) и интернализация по-сложен процес, който означава включване на социални норми и ценности във вътрешния свят на човека. (Белова, 2009: 13)

Социализацията е изграждане на индивида като личност, формиране на връзки между индивид и група, между членовете на дадена общност. Нейната задача е да научи младия, подрастващ индивид на всичко: комуникация, изява, компромиси. Това би позволило на човека да съществува и да функционира в съответствие със общосоциалните стандарти и ценности. Социализацията е градивен процес. В него

човек трябва да придобие качества и умения, позволяващи му да съществува в едно общество, както и да усвои опита, предаван от поколенията.

Могат да се изведат няколко основни тези за социализацията: индивидът усвоява социалните правила и стандарти; интегрира в личността си статуси, роли, ценности и норми. Предпоставки на този процес са: семейната среда, индивидуалната активност, адекватна среда и възпитание. В този контекст може да се каже, че причините за агресия се свързват с наличието на критични точки в социализацията. Достигнато е критично ниво, което означава, че нещо се е пропукало, има разминаване между намерения и очаквания и действителност. В училищната възраст най-често се проявява агресията у детето. Детето насилник се преживява като малък лидер сред другите деца в училище, то има необичайна вербална и физическа активност, не спазва правилата, наложени от училищната институция, търси себеизява и иска да задоволи своите потребности.

Какво се случва в живота на тези деца? Децата, склонни към насилие, обикновено израстват в семейства, където деструктивната агресия е в основата на взаимоотношенията между членовете на семейството. Може да се предположи, че липсват топлина, съпричастност и родителско поведение, целящо разбиране и зачитане на детските преживявания. Наблюдавайки поведението на „значимите други”, детето безусловно копира този модел за справяне и започва да го прилага в своята микросреда, особено когато се появи проблем в контактите с другите. Училището има огромно значение за справяне с тази ситуация, тъй като е професионално компетентна институция, участваща активно в социализацията. За да бъде благоприятно социализиращото въздействие на училището е необходимо: да се поддържа положителна нагласа в него към училището и неговия педагогически и възпитателен колектив, учебният процес да бъде организиран и провеждан интересно, живо, близко до играта или съчетано с нея, да въздейства изобщо положително на емоционалната сфера на детето.

3. Агенти на социализацията.

Училището като вторична социална система заема място сред влияещите фактори върху девиантното поведение. В училище се демонстрира този тип поведение, но самото училище може да го подхранва. В училищната среда съществуват редица

негативни предпоставки като:

- недостатъчен педагогически опит или нежелание да се подпомагат учениците (например изоставащите ученици);
- създаване на неформални, воюващи помежду си групи, където се повишава влиянието на лидера с неадекватно социално поведение;
- смяна на едно училище с друго с негативно влияние спрямо „новия“ ученик. Освен това често допускани грешки в педагогическата практика са:
  - избор на „любими“ и „трудни“ ученици;
  - налагане на неоснователни наказания и поощрения;
  - омаловажаване на детските усилия;
  - незачитане на личността на ученика и т.н.;

Училището и семейството са „агенти на социализацията“. Играят решаваща роля в начина, по който човек расте и се развива във времето. В социологическата литература терминът „агенти на социализацията“ означава и каналите, които гарантират социализацията на човека. Например, по отношение на децата и юношите, социализиращите агенти са родители, братя и сестри, роднини, връстници, съседни учители. Агентите на социализация се различават в зависимост от това колко са важни за даден човек, как се изгражда взаимодействието с тях, в каква посока и по какъв начин влияят върху индивида. В този случай социализацията е двупосочна. Не само по-възрастното поколение предава норми и ценности на младите хора, но и младите хора, адаптирайки се лесно към променените социални условия внасят свои ценности и акумулират модели на поведение. Тъй като социализацията е разделена на два вида – първични и вторични, нейните агенти са разделени на първични и вторични.

Основните агенти са непосредствената среда на индивида - родители, роднини, семейни приятели, връстници, учители, преподаватели, лидери на младежки групи, медиите, включително интернет и т.н. Сред агентите на първичната социализация, родителите и връстниците имат често пъти противоречива роля. Родителите наказват детето за грешни решения, нарушения на моралните принципи, норми на поведение, докато връстниците в своите оценки могат да имат напълно различна позиция, могат да бъдат безразлични или да одобряват онова, което родителите не приемат. Те играят важна роля: чрез приятелската среда се улеснява прехода от състоянието на приспособяване и

адаптиране към изява на самостоятелно мислене и автономия, научаване на лидерство и отстояване на независимост. Ето защо родителите често гледат на приятелската среда като на конкурент в борбата за влияние в процеса на социално формиране на децата си. Училището като агент на социализацията е фундаментално различно от семейството, тъй като е емоционално неутрална среда, в която детето се третира не като единственото и обичано, а обективно в съответствие с неговите реални качества. В училище детето научава на практика природата на конкуренцията, успеха и неуспеха, научава се да преодолява трудностите или да свикне да се отказва от тях. По време на училищния период детето развива самочувствие, което в много случаи остава с него за цял живот.⁵ Тъй като училището е част от по-голяма социална система, то обикновено отразява господстващата култура със своите ценности и предразсъдъци. Според френският социолог Пиер Бурдийо, за детето сериозна пречка в училището е принадлежността на родителите към нискостатусна класа, нереалистична професия, бедност и т.н. В училище детето започва да разбира какво представлява социалната несправедливост. Там то вижда несправедливостта в едно друго проявление – благосклонното отношение на някой учител към ученик, приятелското отношение на децата към някое дете от класа, или съответно омразата към него. Това поражда смесени чувства у децата – понякога това е в основата на изблик на агресия. Адаптацията в училище е период, целящ да формира някакви навици в подрастващите, да формира едно стереотипно поведение, което да стане тяхно всекидневие до завършване на средното образование. Отклоняващото се поведение е известно като „девиация“, или „девиантно поведение“.

4. Девиации и девиантно поведение:

Девиацията е тип поведение, което излиза от рамките на действащите социални норми в дадено общество. Това е отхвърленото, нежеланото и опасното поведение, както за отделният индивид, така и за обществото като цяло. Терминът се използва при описание на начина на живот на отделен индивид или социална група, които се противопоставят на общоутвърдените правила и норми на съжителство. Те отразяват несъответствието между нормативния и ценностния опит на индивида или се актуализират съзнателно като своеобразна защита. Нарушението на социалните норми може да бъде: мотивационно, нравствено, ролево и адаптационно. Девиационното,

---

(отклоняващото се) поведение, се оценява като такова чрез съпоставянето на социално приемливи форми и норми на взаимодействие между хората, от една страна, и нарушаването, пренебрежението и отхвърлянето на тези същите социалните норми от друга страна. Към отклоненията в социалното поведение, свързани с училището и учебния процес, се отнасят: бягствата от къщи и училище, агресия към учители и съученици, склонността към употреба на алкохол и наркотици, изоставането и отпадането от обучение. Социалните девиации включват не само явления, наблюдавани сред учениците, но и сред възрастните: побоища, скандали, убийства; включването в противообществени групи; склонност към самоубийство, стремеж към социална изолация и други. (Миленкова, 2014:65) Всяко поведение в своята същност отразява стремежите на индивида към социално признание и социална оценка. Девиациите всъщност имат широк диапазон; те включват различни проявления на социално неприемливо и разрушително действие както по отношение на самите деца, така и спрямо училищните общности и организационна среда. Има няколко тематични акцента, обясняващи лошата дисциплина, насилие и девиации:

- безпомощност на учителите, произтичаща от липсата на нормативна уредба в училищния правилник, налагащ наказания и строги мерки на учениците, нарушаващи дисциплината;

- семейна среда, често пъти също, продуцираща насилие, родителска незаинтересованост, липса на позитивни примери. В последните години родителските кариери са изправени пред много предизвикателства-безработица, липса на средства, закриване на производства и работни места. В тази ситуация обикновено родителите прехвърлят възпитанието на децата си към училището, което обаче не може да се справи само;

- различия в средствата, с които разполагат учениците, което произтича от наличието на много бедни и богати семейства, пренасящи социалните неравенства и в училищната среда. А тези именно различия в ученическите доходи стават основа за завист и ”вторична справедливост” във вид на саморазправа и насилие;

- Общият социален контекст, който създава стрес, натиск, негативизъм, предразполага към социални отклонения. (Миленкова, 2014)

Девиантното поведение не е отделен акт или действие, а е своеобразен формиращ се стереотип на поведение, то е възрастово-психологически детерминирано. Субекти на девиантно поведение са както деца и юноши, така и тези, които се отличават с различни по степен и характер на изразеност аномалии. Девиантното поведение произлиза от лат. Deviation- отклонение и предполага всички форми на недопустимо според обществените норми поведение, което „нарушава правилата, предписващи т.нар. нормално поведение”. Девиациите са сложна съвкупност от социално-психически деформации на личността, които се актуализират в т.нар. неадекватно или неодобряемо поведение, което противостои на обществените изисквания. Девиациите в поведението са обвързани с девиации в развитието, които от своя страна представляват „тенденции на деформиране на личността”.

5. Противодействие на девиациите

Формите и начините за противодействие на девиациите и прилагането на подходи за тяхното овладяване, са обект на институционално търсене и социална ангажираност; такава е „Системата за превенция и корекция на девиациите сред децата”, която започва своето функциониране в български условия още в далечната 1906г. и е пряко свързана с името на съдията Тодор Марков, който създава Пловдивското дружество за борба с детската престъпност. Това е една от малкото системи, която съществува благодарение на приетия през 1958г. „Закон против детската престъпност”, променен по-късно в „Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните”, който продължава да действа и до днес. В този закон се регламентира и дейността както на Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЦК-БППМН), местните и училищни комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБППМН и УКБППМН), така също и дейността на детска педагогическа стая (ДПС), социално-педагогическите интернати (СПИ), възпитателни училища-интернати (ВУИ), домове за временно настаняване на малолетните и непълнолетните (ДВНМН) и приютите за безнадзорни деца (ПБД). Организацията на работата, управлението и контролът на ДПС, СПИ, ВУИ, ДВНМН са регламентирани в техните правилници, изготвени от ресорните министерства съобразно разпоредбите в Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните.

Съгласно сега действащия Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН), Местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните разглеждат деянията на малолетни деца от 8 до 14 години и непълнолетни деца на възраст от 14 до 18 години, извършили противообществени прояви или престъпления.

В зависимост от вида на деянията, извършени от малолетни или непълнолетни, членовете на комисията могат да наложат повече от една възпитателна мярка с изключение на възпитателните мерки „настаняване в социално-педагогически интернати“ и „настаняване във възпитателно училище-интернат“. Мястото и ролята на Социално-педагогически интернати (СПИ) и Възпитателните училища-интернати (ВУИ) в системата за превантивно-корекционна дейност за деца е обект на научни изследвания и мониторинг още от нейното създаване. По темата за съвременните аспекти на възпитателните мерки „настаняване“ в СПИ и ВУИ обаче липсват множество конкретни разработки на учени и специалисти, затова прави впечатление, че през последните години отделни неправителствени организации извършват различни наблюдения над тези институции и дават редица субективни мнения за тяхната ефективност.

Социалната система в България се характеризира с най-висок процент на насилие над деца, извършвано в семейството - над 65% от случаите, по които е работила системата за закрила на детето. Общият брой случаи на насилие, по които са работили отделите „Закрила на детето“ към дирекциите „Социално подпомагане“ (по данни от 2015г), които съгласно българското законодателство са оторизирани да предприемат мерки за закрила спрямо деца в риск и да работят с децата и техните семейства, са 1839 /нови и стари случаи от предходни години/, общият брой на сигнали за насилие, получени в отделите за закрила на детето са 3741. Разпределението на случаите според мястото на извършване на насилието в семейството са 1224 деца, на улицата 206 деца, в училище 183 деца, в специализирана институция 23 деца, в приемно семейство 14 деца, в социална услуга от резидентен тип 89 деца, при близки и роднини 43 деца, на обществено място 57 деца.

Разпределение на случаите в ОЗД по вид насилие:

Брой деца:

Общ брой деца:	1839
Физическо насилие	733
Сексуално насилие	240
Психическо насилие	406
Пренебрегване	460

Разпределение на случаите на насилие според мястото на извършване на насилието:

Общ брой деца:	1839
В семейството	1224
В училище	183
На улицата	206
В специализирана институция	23
В приемно семейство	14
В резидентна услуга	89
При близки и роднини	43
На обществено място	57

Разпределение на случаите според пола на децата, преживели насилието:

Общ брой деца:	Момчета	Момичета
1839	904	935

Разпределение на случаите според извършителя:

Общ брой деца:	1839
Друго дете	262
Родител-баща	481
Родител-майка	587
Роднина	107
Учител,служител в училище	51
Познат/съсед	152
Непознат	53
Неизвестен	24
Друго	122

Съгласно обобщената информация на регионално ниво от регионалните дирекции за социално подпомагане, през 2015г. мултидисциплинарните екипи, под ръководството на дирекциите „Социално подпомагане”, са разгледали общо 1104 сигнала за връзка с прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция.

Разпределение на децата, преживели насилие по пол и по възраст:

Възраст	Общ брой деца	Момчета	Момичета
0-3години	61	36	25
4-7години	144	70	74
8-11години	443	179	264
12-16години	485	288	197
17-18години	80	34	46

Голямата част от сигналите са подавани от пълнолетни лица, децата много по-рядко подават такава информация сами. В някои случаи не е и възможно самите деца да сигнализируют-ако са твърде малки, например. В други случаи можем да предполагаме, че самите деца нормализират форми на злоупотреба с тях като принуждаване към просия (неслучайно нито един сигнал за просещо дете през годините не е бил подаван от самото дете. Но отвъд тези обяснения, може да се допуска, че децата се притесняват да споделят за подобни тежки проблеми, като например насилие над тях, защото не разпознават насилие, не вярват на възрастните, не са наясно, че имат права, включително право на закрила.

Агресията, прерастваща в насилие, върху която концентрирам вниманието си не е проблем само на училищата, а и на цялото общество. Създадените законови мерки целят да намалят извършените от малолетни или непълнолетни лица престъпления, но те не могат да ги спрат изцяло. Основните фактори, които влияят на децата при извършване на противообществени прояви е липсата на родителски контрол и грижи, следван от криминогенното влияние на приятелската среда, ниския социален статус, конфликтите в семейството, ранното отпадане от училище и на последно място, но, разбира се, не по значимост - конфликтите в училище.

Девиациите, по-точно девиантното поведение- в своята реализация пренебрегва макрообществените норми и традиции и зачита само нормите на отделна субкултура.

Девиантното поведение е възрастово-психологически детерминирано. Наблюдава се в кризисните периоди от психосоциалното формиране на личността, когато индивидът влиза в нови, по-сложни социални отношения.

Девиациите биха могли да бъдат избягнати основно по два начина, чрез:

- контрол на социалните контакти - трябва да се отбележи, че в епохата на Интернет това понятие претърпя модификации и общуването посредством новите информационни технологии замени социалните контакти с всички последици от това - и позитивни, и за съжаление, до голяма степен - негативни. Образованието и придобитите в по-ранна възраст навици за социално общуване са своеобразна бариера за избягване на тази зависимост; в противен случай тя би благоприятствала девиантното поведение.

- психосоциална рехабилитация или създаване на нови социални умения - те са необходими, за да се осъществява междуличностното взаимодействие и това да става не само в училище, а през целия живот.

6. Фактори за девиациите

Главният фактор за проява на девиантно поведение е липсата на родителската обич, грижа и внимание. Това са едни от най-травмиращите в детската психика обстоятелства в периода на личностното физическо и интелектуално съзряване. Психологическите изследвания на тези проблеми показват наличието на аномалии в развитието на детската личност, появили се на базата на отсъствието или недостига на майчина и родителска обич, грижи и внимание.

Семейството е основният социокултурен фактор, определящ личностното развитие на човека. (Миленкова.2014:27) Неговата значимост в различните възрастови периоди на развитие на отделния индивид се променя. Особено силно е възпитателното влияние на родителите и роднините в ранното детство, когато социалният кръг на общуване на детето е концентриран преди всичко в рамките на семейството. Именно там чрез общуването с най-близките хора, се изграждат представи, ценностни ориентации и нагласи, овладяват се норми и правила на поведение. Освен това семейството е първата социална група, в която подрастващият индивид формира впечатления за себе си и за другите, развива чувството за собствена значимост и реализира собствените възможности.

В много научни изследвания се подчертава огромната роля на ранните взаимодействия на детето в семейството за неговото личностно развитие, социалната му адаптация и интеграция в различните социални общности. Общуването, емоционалната обвързаност на детето с хората от семейното обкръжение, преживяванията в ранното детство оказват силно влияние върху изграждането на пълноценни взаимоотношения в зряла възраст.

Родителското поведение може да се представи чрез две измерения:

- емоционалното отношение, изразено с опозицията: топлина, отговорност, загриженост, центрираност върху детето *срещу* отхвърляне, безотговорност, фокусиране върху собствените нужди и желания;
- контрола, упражняван върху децата, изразен с опозицията: ограничаващо поведение *срещу* разширяващо и неизискващо поведение.

Едновременно с изграждането на доверие към най-близките хора от семейното обкръжение е необходимо чрез възпитанието да се стимулира формиране на доверие на детето в себе си, в своите способности да се справя с импулсите си. Социалната подкрепа от страна на родители и роднини е специфичен външен фактор, регулиращ поведението, мислите и чувствата на децата. Тя подсигурава духовното им уравновесяване, което е необходимо за тяхното цялостно функциониране и спомага за изграждане на самозащитните механизми и самосъхранението в кризисни житейски ситуации.

Травматичните преживявания в детството от неадекватното въздействие на родителите се отразяват изключително силно върху личностното развитие на децата. Те се проявяват в начина на мислене, в емоциите, в отношението на индивида към себе си, в ценностните ориентации и насочеността на жизнения път. Семейството създава възможности за самореализация и самоутвърждаване на личността и постигане на трайно и пълно удовлетворение от живота. Семейството си остава един от най-важните фактори за възпитателното въздействие върху личността. В периода на детството и юношеството индивидът е обладан от изключителния стремеж да подражава и претворява качествата на предпочитания “идеален” човек. Това постоянно желание за самоподобяване с възрастните се реализира в индивидуалните стремежи на подрастващите към самостоятелен и независим начин на живот и поведение.

Добре известно е, че единият от начините за прояви на агресия е така наречената вербална агресия. Тя е най-често срещаната форма на проява при децата от предучилищна възраст. Агресивните деца викат, заплашват, нагрубяват. При това те не са в състояние да чуят и разберат аргументите на другата страна. Това пречи да се изяснят взаимоотношенията им в конкретната ситуация. Добре е такива деца още от малки да се учат да общуват без думи. Основна цел на подобно занимание е отказ от привичните за децата вербални и предметни способности на взаимодействие. Общуването без думи изключва споровете, караниците и т.н. За целта се предлагат различни игри. Чрез влизане в роля на детето се дава възможност да се постави на мястото на другите, които са жертва на агресия и, които са агресивни.

Често пъти съвременните деца се идентифицират с отрицателните герои от филмчета или художествена литература. Затова и предпочитаните от тях ролеви игри са именно с такава съдържание и герои. Подобна идентификация е особено характерна за слабите деца и за тези, които са склонни към агресивност. Те са с особено висока степен на тревожност и несигурност. В техните представи, изградени поради преекспониране на силата и жестокостта в медиите, отрицателните, жестоките герои са силни и добри. Причина за избора на негативни герои може да е и повишената агресивност у детето. Тя може да е следствие от наличието на насилие в семейството или е възникнала под въздействие на неправилно семейно възпитание.

Заключение

В обобщение може да се каже, че колкото по-отрано започне формирането на достъпните за предучилищна възраст умения на емоционалната интелигентност, толкова по-резултатна ще бъде работата за преодоляване на агресията. Ранното откриване на агресивни прояви и осъществяването на целенасочена превантивна дейност по посока на формирането на различни позитивни нагласи е сигурно средство за осигуряване не само на безопасно детство, но и на дълъг и ползотворен живот като възрастен. Цялата използвана дотук информация доказва, че агресията е проблем, с който обществото се бори от дълго време. Във войната с агресията и детското насилие се създават нови и нови похвати, разработват се все по-нови наказателни мерки за превъзпитание и изкореняване на тази криза в развитието на младия човек. Проблемът започва от детството, но кулминацията му се наблюдава в юношеството. Дълг на всяко общество е да осигури необходимите дългосрочни програми и специалисти за

преодоляване на детската агресия. Необходимо е да се работи целенасочено, най-вече в училище за превенция и противодействие на агресивното поведение, демонстрирано от децата и юношите.

Изводът е, че физическата агресия спрямо подрастващите и между тях самите не може да бъде извинявана с нищо. Агресивното поведение се превръща в проблем тогава, когато резултатите от него водят до истинско навреждане на другите, причиняване на болка и страдание. Тя оставя непоправими психични рани, които се проявяват обикновено под формата на социална дезадаптация или поведенчески и психични разстройства. Новите характеристики и критерии на времето, в което живеем изисква от нашето общество, законодателство, институции и неправителствен сектор да се направи крачка напред по проблемите на превенция на детската престъпност към достиженията на развитите демокрации, към които се причисляваме и ние. Тук се изисква държавна намеса и компетентни органи, които вземат мерки, за да може проблемът с детската агресия да бъде решен дългосрочно.

Бележки:

1. Член 61 от НК: „По отношение на непълнолетен, извършил поради увлечение или лекомислие престъпление, което не представлява голяма обществена опасност, прокурорът може да реши да не се образува или да прекрати образуваното досъдебно производство, а съдът да реши да не бъде предаван за съдене или да не бъде осъден, ако спрямо него могат да се приложат успешно възпитателни мерки по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните.“

REFERENCES

- Belova, N. (2009), „Detska prestapnost i politseyska preventsia”, Tsentar za politseyski izsledvania, Sofia. Godishnik na Sofiyski universitet „Sv. Kliment Ohridski”, tom 103, Sofia, 2010
- Doklad na DAZD „Monitoring na prilaganeto na Koordinatsionnia mehanizam za vzaimodeystvie pri rabota v sluchai na detsa, zhertvi na nasilie ili v risk ot nasilie i za vzaimodeystvie pri krizisna interventsia, yuli 2016g.
- Ivanov, I. (1998) Pedagogicheska sotsiologia. Izd. „Aksios”, Shumen
- Milenkova, V. (2014) Obrazovanie i deviatsii. UI „Neofit Rilski”, Blagoevgrad
- Mirchev, M. (2005). Pokana za sotsiologia. Izd. „M-8-M”, Sofia
- Savremennoto obrazovanie: strategii, napravlenia, tsennosti, sbornik, UI „Paisiy Hilendarski”, Plovdiv 2012

<http://adsprotect.ru/college/sociologiya/agenty-socializacii.html>

Natsionalna programa za preventsia na nasiliето i zloupotrebata s detsa /2017-2020g/-
www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=9299-

Spisanie „Kenguru”, avtorski kolektiv-

<http://kenguru.bg/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B5%D1%82%D0%BE+%D0%B2+%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%89%D0%B5+%E2%80%93+%D0%BA%D0%BE%D0%B9%2B+%D0%BA%D0%B0%D0%BA+%D0%B8+%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%BE%2B/1/MIW-gRWPINSfMZKrI1KzcNWrcdOjMhOfMhKvYZe7gRK-UdOLU9OHUIKLgdaPMZWri1SHgti3clm3Y1>

Deviantното поведение при virtualnata komunikatsia ,(2011)–internet blog /ne e posochen avtor/- <http://virtualnopovedenie.blogspot.bg/p/gfdgdfgdfgdfgdfgdfgdfg.html>

Rolyata na roditelite pri prevazpitanieto na detsa s deviantno povedenie, (2014) /avtor:

Admin/- <http://simpleidea.org/%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD/>

Faktori, okazvashti vliyanie za poyavata na deviantno povedenie u detsata.2011,
avtor:Novinite ot dnes- <http://noviniteotdnes.blog.bg/novini/2011/07/27/faktori-okazvashti-vliianie-za-poiavata-na-deviantno-poveden.791101>

Fakirska, Y. (2013) „Nasilieto i agresiyata sred podrastvashtite” -<http://pedagogicnews.uni-ruse.bg/%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%BF%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82-%D1%87%D1%80/>

<http://pedagogicnews.uni-ruse.bg/%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%BF%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82-%D1%87%D1%80/>

<http://pedagogicnews.uni-ruse.bg/%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%BF%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82-%D1%87%D1%80/>

<http://pedagogicnews.uni-ruse.bg/%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%BF%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82-%D1%87%D1%80/>

<http://pedagogicnews.uni-ruse.bg/%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%BF%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82-%D1%87%D1%80/>